

Ż Y C I E N A U K O W E

Continuities, Discontinuities, Ruptures in the Greek World (1204–2014) Economy, Society, History, Literature Saloniki, 2–5 X 2014 r.

W dniach 2–5 X 2014 r. odbył się 5 Międzynarodowy Kongres Studiów Nowogreckich organizowany przez Europejskie Stowarzyszenie Studiów Nowogreckich (EENS) we współpracy z Uniwersytetem Arystotelesa w Salonikach, Uniwersytetem Macedońskim w Salonikach i Międzynarodowym Uniwersytetem Helleńskim z siedzibą w Tessalonikach. W ciągu czterech dni referaty wygłosiło ponad 350 prelegentów z całego świata, w tym odbyło się 91 paneli dyskusyjnych. Duża liczba uczestników spowodowała, że obrady miały bardzo intensywny przebieg. Różnorodność prezentowanych wątków, bogactwo treści i punktów widzenia były dodatkowym atutem sympozjum.

Konferencję w imieniu gospodarzy zainaugurował prezes EENS prof. Konstantinos A. Dimadis (Freie Universität, Berlin), który w swoim wystąpieniu przedstawił zaproszonych gości i prelegentów oraz określił i scharakteryzował jej cel i przesłanie. Następnie głos zabrała wiceprezes EENS Marjolijne C. Janssen (Uniwersytet w Cambridge). Słowo wstępne wygłosili także pozostali organizatorzy, w tym rektorzy uczelni z Tessalonik, podkreślając wagę przyjęcia całościowej perspektywy w odniesieniu do zagadnienia kryzysu, który nie ogranicza się do problemów natury gospodarczej, ale przejawia się również w dziedzinie polityki oraz w zakresie szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

W kongresie wzięli udział filolodzy, historycy, literaturoznawcy, ekonomiści, pracownicy mediów, bibliotek, politolodzy, tłumacze z ośrodków naukowych z całego świata. To interdyscyplinarne spotkanie umożliwiło wymianę opinii i doświadczeń między ludźmi nauki, ale też specjalistami z zakresu greckiej kinematografii czy finansów. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w kongresie miał swój udział także Instytut Pamięci Narodowej, gdyż jednym z prelegentów był pracownik Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN Izabela Kubasiewicz, autorka niniejszego tekstu, opisująca w swoim referacie sytuację uchodźców politycznych z greckiej wojny domowej, którzy w latach 1948–1990 znaleźli schronienie w Polsce.

Referaty wygłaszano przede wszystkim w języku greckim, ale też w angielskim, włoskim, francuskim i hiszpańskim. Na zakończenie każdego z paneli moderator otwierał dyskusję, której uczestnicy mieli możliwość wymiany i konfrontacji poglądów, doświadczeń i perspektyw badawczych, a przede wszystkim okazję do osobistego kontaktu i nawiązania znajomości międzynarodowych.

Każdy dzień kongresu podzielony był na panele dyskusyjne dotyczące istotnych kwestii w studiach nowogreckich. I tak 2 października skoncentrowano się na kryzysie w kulturze greckiej, doświadczeniach wojny, tożsamości religijnej i kulturowej, postawach wobec antyku, badaniach historii. Po przerwie wrócono do obrad, by rozmawiać na temat literatury i języka Tessalonik, języka narodowego w prozie i poezji w XIX i XX w. i badaniach nad nim, nauczania historii i literatury, koncepcji artystycznych w kulturze helleńskiej, współczesnego teatru greckiego, a także kryzysów i konfliktów ideologicznych oraz sposobu ich opisywania w historiografii. Właśnie w dwóch ostatnich panelach przedstawiono niezmiernie ciekawe referaty. Jeden z nich dotyczył kultury greckiej podczas junty czarnych pułkowników i cenzury wprowadzonej przez władzę w teatrze. Celem referatu było przedstawienie tematycznych i językowych mechanizmów narzucanych przez cenzorów w repertuarze oraz ukazanie jakże ważnej roli aktora, który poprzez sposób gry „oszukiwał” weryfikatorów słowa. Sytuacja wydaje się analogiczna do Polski czasów komunizmu, gdzie kontrolę nad życiem kulturalnym miał Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk.

Interesujące wiadomości z mojego punktu widzenia podali autorzy referatu dotyczące greckiego społeczeństwa z lat 1950–1981 — Christina Vamvouri (Uniwersytet Joński na Korfu) i Dimitris Mavridis (Uniwersytet w Joaninie). Konsekwencje wojny były odczuwalne przez wiele lat. Populacja Grecji, która przeżyła wojnę domową, cierpiała boleśnie. Wyraźnie zaznaczał się podział społeczeństwa na tych, którym władza była przychylna, i opozycję. Zwolennicy Komunistycznej Partii Grecji utracili większość praw, dotyczyło to zarówno szerszych kręgów społecznych, jak też inteligencji, polityków, popularnych aktorów. Niezwykle duży wpływ na manipulowanie społeczeństwem miała prasa i pozostałe media.

Kolejnego dnia tematyka paneli dotyczyła kultury Grecji pod panowaniem weneckim, otomańskim i w wieku XX, poezji Konstantinosa Kawafisa, greckiego przedstawiciela modernizmu, prozy i ideologii w dziełach „Pokolenia lat ’30”, piśmiennictwa w latach kryzysu, czyli w okresie toczącej się wojny, jak i w czasach współczesnych, ponownie jakże istotnej kwestii edukacji historycznej, mediacji kulturowych, dziewiętnastowiecznego czasopiśmiennictwa, narracji i ideologii w greckiej literaturze czasów wojny, powojennej i współczesnej, oraz stosunków międzynarodowych na Bałkanach. Podczas panelu dotyczącego kwestii teorii i historii języka jednym z prelegentów była dr Karolina Gortych-Michalak (UAM w Poznaniu), która skupiła się na zmianach zachodzących w języku prawniczym w latach 1974–2014.

Zainteresowanie autora sprawozdania wzbudził ponadto referat dotyczący relacji grecko-tureckich w perspektywie historycznej, wymiany edukacyjnej i kulturowej w latach 1955–1964 autorstwa Christosa Grammatikasa (Uniwersytet Arystotelesa w Salonikach). Niezmiernie ciekawy był także wygłoszony przez Dimitrisa K. Apostolopoulou (Uniwersytet w Atenach) tekst dotyczący stosunków grecko-niemieckich od drugiej wojny światowej, kiedy to relacje te uległy znacznemu pogorszeniu z powodu zimnej wojny, do czasów współczesnego kryzysu gospodarczego. W latach powojennych stosunki te się normalizowały, by przejść od lat sześćdziesiątych XX w. do fazy obecności setek tysięcy greckich imigrantów w Niemczech i wspierania społeczeństwa greckiego w walce z dyktaturą wojskową. W kolejnym etapie autor wspomniął o relacjach obu państw we Wspólnocie Europejskiej, której Niemcy były założycielem, a Grecja pierwszym zrzeszonym członkiem, później zaś członkiem Unii Europejskiej do czasów obecnego kryzysu, gdzie stosunki te przedstawiane są w bardzo złym świetle. W przygotowaniu referatu autor wykorzystał w znacznym stopniu greckie, niemieckie, brytyjskie i amerykańskie źródła archiwalne.

4 października tematyka paneli skupiała się na kwestiach związanych z teatrem w okresie dwu wieków, drodze do powstania współczesnej powieści greckiej, poezją powojenną, społeczeństwem w dobie tworzenia współczesnego państwa nowogreckiego, polityką kul-

turalną i kulturą wizualną, kryzysem politycznym, biografistyką, greckimi artystami i intelektualistami w Paryżu, współczesnym podejściem do dzieł Nikosa Kazantzakisa, jednego z najważniejszych greckich powieściopisarzy i poetów XX w. (tu bardzo interesujący referat Heleny Gonzalez–Vaquerizo [Autonomiczny Uniwersytet w Madrycie] *Modernistyczna „Odyseja” Nikosa Kazantzakisa. Klasyczny i filozoficzny bohater* oraz wystąpienie Hu Jingjinga [Uniwersytet Stosunków Międzynarodowych w Szanghaju] *Różnice międzykulturowe w procesie tłumaczenia greckiego–chińskiego w dziełach Kazantzakisa*).

Tego też dnia odbył się panel dotyczący diaspory greckiej na świecie, którego moderatorem był historyk Leonidas Rados (Akademia Rumuńska). Swoje referaty wygłosili Konstantinos Tsivos (Uniwersytet Karola w Pradze) dotyczący społeczności Greków w Czechosłowacji. Giannis Gigourtsis (Great School of the Nation, Stambuł) zaprezentował tekst *Pamięć, zapomnienie i oczekiwanie w Mieście Greków. Niezapomniana przeszłość, teraźniejszość i niepewna przyszłość* opisujący dzieje społeczności greckiej w Konstantynopolu. Autorka niniejszego sprawozdania wygłosiła referat zatytułowany *Mniejszość grecka w PRL (1948–1990). Zarys problemu*. Ten dwudziestominutowy wykład jest tylko, jak sam tytuł wskazuje, zarysowaniem szerszego problemu badawczego, który wchodzi w skład Centralnego Projektu Badawczego IPN zatytułowanego „Aparat Bezpieczeństwa wobec mniejszości narodowych, etnicznych i cudzoziemców”. Autorka zajmuje się w nim zagadnieniem społeczności uchodźców politycznych z Grecji w Polsce. Po klęsce komunistów w wojnie domowej partyzanci, ale i ludność cywilna emigrowali przymusowo z terenów w największym stopniu objętych wojną. Liczbę osób, które opuściły Grecję, szacuje się na 55–100 tys. Największa grupa trafiła do ZSRS, pozostałe do Czechosłowacji, NRD, Rumunii, na Węgry i do Polski. Po klęsce tzw. Tymczasowego Rządu Demokratycznego „Wolnej Grecji”, którego główną siłą polityczną była Komunistyczna Partia Grecji, w latach 1948–1951 do Polski przybyło według różnych szacunków około 14,5 tys. osób. Pierwsze do Polski trafiły ewakuowane z terenów objętych wojną dzieci — w październiku 1948 r., kwietniu 1949 r. i czerwcu 1949 r. Większość dorosłych przybyła do Polski w latach 1949 i 1950 drogą lądową — pociągami przez Bułgarię, Jugosławię, Węgry, Czechosłowację i Rumunię — lub morską z albańskich portów do Gdańska, Świnoujścia lub Dziwnowa.

W czasie wojny domowej Grecja otrzymywała militarną pomoc w postaci broni z krajów demokracji ludowej, także Polska dostarczyła greckim komunistom odzież, obuwie, broń i sprzęt medyczny. Nad organizacją przyjęcia, zakwaterowania i opieki nad uchodźcami ze strony Polski kontrolę objętą ścisłą tajemnicą państwową sprawował gen. Waclaw Komar, szef Oddziału II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Opiekę nad uchodźcami powierzono formalnie Lidze Kobiet. Bezpośrednią kontrolę nad akcją sprawował Wydział Zagraniczny KC PZPR.

Na uwagę zasługuje fakt utworzenia szpitala polowego w Dziwnowie, na wyspie Wolin, gdzie w tajemnicy postanowiono przygotować dla chorych i rannych partyzantów szpital na ponad tysiąc łóżek. Na miejsce wyznaczono dawne koszary wojskowe po bazie lotnictwa morskiego.

Transporty z przybyłymi do Polski uchodźcami rozlokowywano w ośrodkach leczniczych i sanatoriach na terenie Dolnego Śląska, by z czasem skupić całą ludność grecką i macedońską (*sic!*) w opuszczonym wcześniej przez wojsko Zgorzelcu. Z czasem, gdy w Zgorzelcu robiło się za ciasno, zaczęto dorosłych i dzieci umieszczać w innych miastach Dolnego Śląska, ale też na Pomorzu, w krakowskiej Nowej Hucie, w Bieszczadach. Organizowano im naukę, pracę, życie kulturalne, a nad względny spokój w tym skupisku „czuwała” Służba Bezpieczeństwa, która rozpracowywała środowisko uchodźców od samego początku ich pobytu w Polsce. Ludność macedońska zaczęła opuszczać Polskę już w latach pięćdziesiątych, by jednak nigdy już nie wrócić na tereny północnej Grecji — Macedonii Egejskiej, lecz do

Jugosławii bądź Australii. Jeśli chodzi o Greków, części z nich udało się wrócić do ojczyzny, spory jednak procent do dziś mieszka w Polsce.

Przedstawiony skrótowo fragment referatu zaprezentowanego na kongresie w Tessalonikach rozwinęty zostanie w syntezie będącej następstwem badań prowadzonych w ramach CPB opartej na szerokiej kwerendzie w Archiwum IPN, AAN oraz w miejskich archiwach państwowych.

Również w tym dniu odbyły się panele dotyczące popularyzowania czytania książek, zmian w greckiej debacie publicznej oraz bardzo ciekawy panel dotyczący literatury ludowej i folkloru. Referaty zaprezentowali Dens Dimins (Uniwersytet Islandii) pt. *Twarze kanibalizmu w greckich i islandzkich opowieściach ludowych: Aspekty międzykulturowe i wskazówki dotyczące interpretacji*. Trzecim i ostatnim prelegentem z Polski był dr Michał Bzinkowski (UJ), który przedstawił tekst *Zachodnioeuropejska maska Charosa w pieśniach ludowych*. Z kolei tematem wystąpienia Kseni Klimovej (Uniwersytet im. M. Łomonosowa w Moskwie) było postrzeganie przeznaczenia w kulturze popularnej południowych Bałkanów.

Ostatni dzień kongresu także obfitował w wiele ciekawych referatów. Dotyczyły one m.in. literatury dziecięcej, kwestii teorii i historii języka, piśmiennictwa w dobie kryzysu, nauki języka greckiego jako języka obcego, przemian społecznych i ideologicznych w późnym Bizancjum. Interesujący był referat Stefana Dumitru (Akademia Obrony Narodowej w Bukareszcie), który opisywał cel i sposób nauki języka nowogreckiego w szkolnictwie wojskowym w Rumunii.

Na zakończenie obrad 5 Międzynarodowego Kongresu Studiów Nowogreckich członkowie Europejskiego Stowarzyszenia Studiów Nowogreckich wybrali nowy Zarząd, który za następne cztery lata będzie organizował kongres na wzór tych poprzednich. Kongres w Tessalonikach wniósł wiele nowego w ciągle przecież badany obszar tematyczny. Ze względu na skrótowy charakter niniejszego opracowania zaprezentowano jedynie główne tezy wystąpień i naszkicowano przebieg obrad w okrojonej formie. Warto w tym miejscu dodać, że jej owocem będzie publikacja książkowa, zawierająca wszystkie wygłoszone referaty. Jej wydanie planuje się na rok 2016.

Izabela Kubasiewicz
Warszawa